

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

*ιστορίας
μέριμνα*

*Τιμητικός τόμος στον καθηγητή
ΓΕΩΡΓΙΟ Ν. ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ*

Α₁

ΑΘΗΝΑ 2011

© 2011, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΤΙΜΗΤΙΚΟΥ ΤΟΜΟΥ

Δημοσθένης Δασκαλάκης, Καθηγητής ΕΚΠΑ
Αντώνιος Χουρδάκης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης
Χαράλαμπος Μπαμπούνης, Αναπλ. Καθηγητής ΕΚΠΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Χαράλαμπος Μπαμπούνης, Αναπλ. Καθηγητής ΕΚΠΑ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ελένη Πάστρα

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Δημήτριος Στεβής

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Εκτυπωτικό Κέντρο Πανεπιστημίου Αθηνών

ISBN 978-960-466-069-8

Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Γεράσιμος Κουστουράκης - Άννυ Ασημάκη

Εισαγωγή

Η Ιατρική ως επιστημονικός κλάδος εκτιμάται θετικά από την κοινωνία και συνδέεται με κοινωνικά στερεότυπα όπως η εξασφάλιση κοινωνικού κύρους και οικονομικής ευημερίας σε όσους ασκούν το ιατρικό επάγγελμα. Ένα επάγγελμα που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως κλειστό και ελεγχόμενο. Χαρακτηριστική, αν και όχι αντιπροσωπευτική, είναι η περίπτωση των ΗΠΑ. Εκεί το ιατρικό επάγγελμα ελέγχεται απόλυτα από τον Αμερικανικό Ιατρικό Σύλλογο, που επιδιώκει την εκπαίδευση ενός πολύ συγκεκριμένου και μικρού αριθμού ιατρών. Οι τελευταίοι, για να πάρουν το πτυχίο τους, πρέπει να περάσουν από μια ιδιαίτερα επίπονη, ανταγωνιστική και ψυχοφθόρα διαδικασία σπουδών και κοινωνικοποίησης στο περιβάλλον του νοσοκομείου. Μάλιστα, στις ΗΠΑ με τη δράση του Αμερικανικού Ιατρικού Συλλόγου εμποδίστηκε η ίδρυση ενός Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ), διότι κάτι τέτοιο θα επηρέαζε το υπάρχον υψηλό κοινωνικοοικονομικό και επαγγελματικό ιατρικό status. Κι αυτό, επειδή η οικοδόμηση του ΕΣΥ θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για την είσοδο μεγάλου αριθμού ιατρών στην αγορά εργασίας. Ο υπάρχων αριθμός επαγγελματιών ιατρών στις ΗΠΑ δεν καλύπτει, για λόγους σκοπιμότητας, τις υπάρχουσες ανάγκες, με αποτέλεσμα οι ιατρικές υπηρεσίες να είναι εξαιρετικά ακριβές, χωρίς, ωστόσο, αυτό να συνεπάγεται και τη σημαντική ποιοτική τους διαφοροποίηση, σε σύγκριση με τις αντίστοιχες ιατρικές υπηρεσίες που προσφέρονται στην Ευρώπη¹.

Στην Ελλάδα, όπως και στον υπόλοιπο κόσμο, η άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος θεωρείται ότι εξασφαλίζει ακόμη υψηλό κοινωνικό γόητρο. Γι' αυτό και οι βαθμοί πρόσβασης στις Ιατρικές Σχολές των ελληνικών πανεπιστημίων ήταν πάντοτε εξαιρετικά μεγάλοι. Μάλιστα, η προσπάθεια για τη διατήρηση ενός υψηλού κοινωνικού και οικονομικού status από την πλευρά κάποιων οικογενειών, που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, ή/και για την επίτευξη ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας από μερίδα οικογενειών, που διαθέτουν "οικονομικό" ή "πολιτιστικό κεφάλαιο", συνδέεται με την εξωτερική μετανάστευση σημαντικού αριθμού φοιτητών, που δεν κατόρθωσαν να εισαχθούν στις Ιατρικές σχολές της χώρας μας, προκειμένου να σπουδάσουν Ιατρική.

Στην Ελλάδα, σπουδές Ιατρικής προσφέρονται από τα Πανεπιστήμια Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Πατρών, Ιωαννίνων, Θεσσαλίας, Θράκης και Κρήτης. Για την είσοδο στις Ιατρικές Σχολές απαιτείται πολύ υψηλή βαθμολογία. Έτσι, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007 για την πρόσβαση στην Ιατρική του Πανεπιστημίου Θράκης, δηλαδή την Ιατρική Σχολή με τη μικρότερη βάση εισαγωγής, χρειάστηκαν 18.659 μονάδες. Συγκρίνοντας τη βαθμολογία αυτή με τις μονάδες πρόσβασης, που απαιτούνται για την είσοδο των φοιτητών στα υπόλοιπα τμήματα των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ), γίνεται σαφές ότι οι Ιατρικές Σχολές βρίσκονται στην ελίτ των ελληνικών πανεπιστημίων. Η Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Πατρών με βάση το κριτήριο της βαθμολογίας

¹ A. Giddens, *Κοινωνιολογία*, μτφ. Δ.Γ. Τσαούσης, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002. N. Goodman, *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, μτφ. Ηρ. Στρούκου, εκδ. Κορφή, Αθήνα 1996.

εισαγωγής, βρίσκεται στην τρίτη θέση στο σύνολο των Ιατρικών Σχολών της χώρας, μετά από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Στόχος της μελέτης αυτής είναι η προσπάθεια αποκωδικοποίησης, ανάλυσης και ερμηνείας των κοινωνιολογικών παραγόντων, που συνδέονται με την πρόσβαση στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Πατρών.

Θεωρητική προσέγγιση

Η προσέγγιση και η ανάλυση των κοινωνιολογικών παραγόντων, που επηρεάζουν την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αποτελεί παράδοση για την κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, η οποία αναπτύχθηκε κατά την περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, εστιάζοντας το ενδιαφέρον της κυρίως στο ζήτημα της ισύτητας των εκπαιδευτικών ευκαιριών².

Η εκπαίδευση κατά τον Bourdieu³ θεωρείται ως μηχανισμός που νομιμοποιεί τις εκπαιδευτικές ανισότητες, οι οποίες με τη σειρά τους αναπαράγουν στη συνέχεια τις κοινωνικές ανισότητες. Οι απόψεις αυτές έχουν αξιοποιηθεί από πολλές σύγχρονες μελέτες. Το ενδιαφέρον εστιασθηκε κυρίως στις έννοιες του "habitus" και του "πολιτιστικού κεφαλαίου" (cultural capital), προκειμένου να προσεγγισθούν και να ερμηνευθούν τα εμπειρικά δεδομένα, που αφορούν την εισαγωγή φοιτητών στις διάφορες σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με βάση τα πολιτιστικά τους χαρακτηριστικά και το κοινωνικοοικονομικό τους status. Από τα ευρήματα των συγκεκριμένων μελετών αναδεικνύονται: α) η ύπαρξη κοινωνικών διαφοροποιήσεων, όσον αφορά την εισαγωγή φοιτητών στα ΑΕΙ, τόσο σε σχέση με την πρόσβαση στις διάφορες σχολές για την απόκτηση του πρώτου πτυχίου, όσο και ανάλογα με το θεσμικό τους κύρος, που συνδέεται με το εάν πρόκειται για παλαιά πανεπιστήμια κύρους ή για νέα πανεπιστήμια και κολλέγια⁴, και β) η διατήρηση των κοινωνικών ανισοτήτων, παρά το γεγονός της αύξησης του αριθμού εισαγομένων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση⁵.

Ο Bourdieu επισημαίνει την ύπαρξη τριών κύριων τύπων κεφαλαίου⁶: το κοινωνικό, το οικονομικό και το πολιτιστικό – συμβολικό. Το κοινωνικό κεφάλαιο (capital social) είναι το κεφάλαιο των "κοσμικών σχέσεων", οι οποίες μπορούν να χρησιμεύσουν ως "μέσα". Είναι το κεφάλαιο της αξιοπρέπειας και της σεβασμιότητας, συχνά ικανό να προσελκύσει και να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη της "καλής κοινωνίας". Είναι, επίσης, το σύνολο των εν ενεργεία ή των εν δυνάμει πόρων που συνδέονται με την κατοχή ενός δικτύου μόνιμων σχέσεων αλληλογνωριμίας και αλληλοαναγνώρισης, περισσότερο ή λιγότερο θεσμοθετημένων. Με άλλα λόγια, είναι εκείνο που συνδέεται με την ένταξη σε μια ομάδα, ως σύνολο φορέων, που δεν είναι μόνο προικισμένοι με κοινές ιδιότητες, αλλά είναι επίσης ενωμένοι με μόνιμους και χρήσιμους δεσμούς. Τα κέρδη που αποφέρει η ένταξη σε μια ομάδα είναι κέρδη υλικά και συμβολικά. Τα υλικά εξασφαλίζονται από τις χρήσιμες

² D. Blackledge & B. Hunt, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*, μτφρ. Μ. Δεληγιάννη, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2000. R. Dale, *Shaping the Sociology of Education over Half-a-Century*, in: J. Demaine (Ed.), *Sociology of Education Today*, Palgrave, N.Y. 2001. M.F.D. Young, *The Curriculum of the Future. From the "New Sociology of Education" to a Critical Theory of Learning*, Falmer Press, London 1998.

³ Κ. Λάμνιαν, *Κοινωνιολογική Θεωρία και Εκπαίδευση. Διακριτές προσεγγίσεις*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2002, σ. 154.

⁴ L. Archer, M. Hutchings & A. Ross, *Higher education and social class: issues of exclusion and inclusion*, RoutledgeFalmer, London 2003. S.J. Ball, J. Davies, M. David & D. Reay, "Classification" and "Judgement": social class and the "cognitive structures" of choice of higher education", *British Journal of Sociology of Education*, vol. 23, no. 1 (2002), σ. 51-72.

⁵ G. Marshall, *Repositioning class: social inequalities in industrial society*, Sage, London 1997. P. Wakeling, "La noblesse d'etat anglaise? Social class and progression to postgraduate study", *British Journal of Sociology of Education*, vol. 26, no. 4 (2005), σ. 505-522.

⁶ Κ. Λάμνιαν, ό.π.. D. Swartz, *Culture and Power. The Sociology of Pierre Bourdieu*, The University of Chicago Press, Chicago & London 1997.

κοινωνικές σχέσεις και τα συμβολικά μπορεί να συνδέονται με τη συμμετοχή σε μια σπάνια και θαυμαστή (prestigious) ομάδα, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι η ομάδα των μελλοντικών γιατρών⁷. Επεξηγηματικά, θα προσθέταμε ότι το κοινωνικό κεφάλαιο σχετίζεται με τις κοινωνικές πλευρές της ανθρώπινης δράσης και τις κοινωνικές σχέσεις των κοινωνικών υποκειμένων και αναφέρεται στο κατά πόσον οι άνθρωποι μπορεί να έχουν πρόσβαση ή να ανήκουν σε συγκεκριμένα κοινωνικά δίκτυα, γεγονός που μπορεί να τους βοηθήσει στην εξασφάλιση σημαντικών πλεονεκτημάτων κατά την προσπάθεια προώθησης των στόχων τους στο κοινωνικό πεδίο⁸. Κοινωνικό πεδίο, σύμφωνα με τον Bourdieu, είναι η έννοια που επιτρέπει τη σύλληψη της κοινωνικής πραγματικότητας με όρους σχέσεων. Πρόκειται δηλαδή για ένα "δίκτυο" ή "μόρφωμα" αντικειμενικών σχέσεων ανάμεσα σε θέσεις. Οι θέσεις αυτές διαφοροποιούνται ανάλογα με τα είδη εξουσίας (pouvoir) ή κεφαλαίου (capital) με τα οποία είναι προικισμένες⁹. Το οικονομικό κεφάλαιο είναι είτε το ίδιο το χρήμα ή εκείνο που αποτιμάται ή/και αντιστοιχίζεται χρηματικά. Αναφέρεται στα υλικά αγαθά, στην περιουσία, στον υλικό πλούτο και στο είδος της εργασιακής απασχόλησης, η οποία εξασφαλίζει στους εργαζόμενους τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους για την επιβίωσή τους¹⁰.

Με την έννοια του πολιτιστικού κεφαλαίου μπορεί να προσεγγισθεί και να ερμηνευτεί η ανισότητα των σχολικών επιδόσεων των παιδιών που προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Έτσι, η "σχολική επιτυχία" ανάγεται στη διαφορετική κατανομή πολιτιστικού κεφαλαίου μεταξύ των μαθητών που προέρχονται από διαφορετικά κοινωνικά στρώματα. Σύμφωνα με τον Bourdieu, "σχολική επιτυχία" σημαίνει τα ειδικά οφέλη που τα παιδιά των διαφόρων τάξεων μπορούν να αποκτήσουν στη σχολική αγορά¹¹. Το πολιτιστικό - συμβολικό κεφάλαιο αναφέρεται στους τύπους της έγκυρης, αξιόλογης και εφαρμόσιμης γνώσης, όπως και στις δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές, που ένα άτομο φέρει μαζί του, εκδηλώνει και αξιοποιεί στο κοινωνικό πεδίο¹². Ειδικότερα, το πολιτιστικό κεφάλαιο, που αποτελεί μια σύνθετη και πολύπλοκη έννοια, μπορεί να εκφραστεί μέσα από τρεις περιπτώσεις¹³:

- Την εγγενή (εσωτερικευμένη ή/και ενσωματωμένη) μορφή ή habitus. Πρόκειται για ένα κοινωνικά διαμορφωμένο σύστημα δομημένων και δομοποιουσών προδιαθέσεων, που, αρχικά, αποκτιούνται με οσμωτικό τρόπο μέσα από τις πρακτικές κοινωνικοποίησης του παιδιού, στο πλαίσιο της οικογένειάς του (εσωτερικευμένοι κανόνες συμπεριφοράς, χρήση της γλώσσας και του λόγου, ικανότητα επικοινωνίας, συνήθειες - καλοί τρόποι - γούστο, "πρότυπα" και κανόνες σκέψης). Αυτό το "πρωτογενές" - οικογενειακό habitus είναι η αφετηριακή βάση των κατοπινών "δευτερογενών" habituses, όπως είναι το σχολικό ή το επαγγελματικό. Το habitus, δηλαδή, εξελίσσεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου μέσα από τις διαδοχικές κοινωνικοποιήσεις που αυτός υφίσταται. Η ενσωματωμένη κατάσταση του πολιτιστικού κεφαλαίου είναι ένα "έχειν" που έγινε "είναι", μια ιδιοκτησία που έγινε σώμα και συνεπώς αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της

⁷ A. Accardo & Ph. Corcuff, *La sociologie de Bourdieu*, éditions Le Mascaret, Bordeaux 1986. P. Bourdieu, "Le capital social, notes provisoires", *Actes de la Recherche*, vol. 31, no. 2 (1980). P. Bourdieu, *Raisons Pratiques*, éditions du Seuil, Paris 1994. P. Bourdieu, *Κείμενα Κοινωνιολογίας*, μτφρ. Ν. Παναγιωτόπουλος, εκδ. Δελφίνι, Αθήνα 1994.

⁸ H. Luke, *Medical Education and Sociology of Medical Habitus: "It's not about the Stethoscope!"*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 2003.

⁹ A. Accardo, *Initiation a la sociologie - une lecture de Bourdieu*, éditions Le Mascaret, Bordeaux 1991. P. Bourdieu & L.J.D. Wacquant, *Reponses*, éditions du Seuil, Paris 1992.

¹⁰ D. Swartz, *ό.π.*

¹¹ A. Accardo & Ph. Corcuff, *ό.π.*

¹² V. Carrington & A. Luke, "Literacy and Bourdieu's sociological theory: A reframing", *Language and Education*, vol. 11, no. 2 (1997), σ. 96-112.

¹³ X. Πατερέκα, *Βασικές έννοιες των Pierre Bourdieu και Jean-Claude Passeron σε θέματα κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1986.

προσωπικότητας του ατόμου. Αυτό το προσωπικό κεφάλαιο δεν μπορεί να χαριστεί σε κάποιο τρίτο πρόσωπο ή να μεταδοθεί κληρονομικά σε μακρινούς ή κοντινούς συγγενείς, ή να γίνει προϊόν ανταλλαγής ή αγοράς (σε αντίθεση με το χρήμα, τον τίτλο ιδιοκτησίας ή ακόμα και τον τίτλο ευγενείας). Προϋποθέτει μια εργασία εγχάραξης και εξομίωσης, που απαιτεί χρόνο, ο οποίος πρέπει να επενδυθεί προσωπικά από το ίδιο το άτομο και δεν είναι δυνατόν να συσσωρευθεί πέρα από τις ικανότητες ιδιοποίησής του. Το κεφάλαιο αυτό φθίνει ανάλογα με τις βιολογικές μεταβολές και τις μνημονικές ικανότητες του φέροντά του και χάνεται όταν εκείνος πεθάνει¹⁴.

- Την αντικειμενοποιημένη κατάσταση ή εξωτερική μορφή του πολιτιστικού κεφαλαίου (ορατά πολιτιστικά αγαθά όπως βιβλία, έργα τέχνης, πίνακες ζωγραφικής). Το αντικειμενοποιημένο, σε υλικά στηρίγματα, πολιτιστικό κεφάλαιο είναι μεταδόσιμο κατά το υλικό του μέρος. Έτσι, τα πολιτιστικά αγαθά μπορούν να αποτελέσουν το αντικείμενο μιας υλικής ιδιοποίησης, η οποία προϋποθέτει το οικονομικό κεφάλαιο και μιας συμβολικής ιδιοποίησης, η οποία προϋποθέτει το πολιτιστικό κεφάλαιο.
- Τη θεσμοποιημένη μορφή πολιτιστικού κεφαλαίου (εκπαιδευτικοί τίτλοι). Με τον σχολικό τίτλο (και όχι μόνο) η "κοινωνική αλχημεία" παράγει για το άτομο μια μορφή πολιτιστικού κεφαλαίου, η οποία φαίνεται ότι μπορεί να του εξασφαλίσει μια συμβατική, σταθερή και νομικά εγγυημένη αξία¹⁵.

Η έννοια του κεφαλαίου, όπως αναπτύσσεται από τον Bourdieu μας παρέχει ένα αναλυτικό πλαίσιο για να κατανοήσουμε τον τρόπο που κινείται και λειτουργεί η κοινωνία. Στον κοινωνικό κόσμο διαδραματίζεται καθημερινά ένας αγώνας/μάχη (struggle) μεταξύ των ανθρώπων, που προσπαθούν να πετύχουν την αναγνώριση, την καθιέρωση ή τη νομιμοποίηση της κοινωνικής θέσης και των επιδιώξεών τους, ή ακόμη τη δημιουργία κεφαλαίου ή/και την πρόσβαση στο κεφάλαιο¹⁶. Στο πλαίσιο, λοιπόν, του κοινωνικού πεδίου (field), τα κοινωνικά υποκείμενα μάχονται ή διαπραγματεύονται (negotiate) διαμέσου της χρησιμοποίησης ή ακόμη και της ανταλλαγής των διαφόρων μορφών κεφαλαίου, που κατέχουν, με στόχο να πετύχουν κύρος, διάκριση και να διασφαλίσουν ή να βελτιώσουν την κοινωνική τους θέση. Η αλληλεπίδραση των κοινωνικών υποκειμένων στο κοινωνικό πεδίο διαμεσολαβείται από το κεφάλαιο που κουβαλούν μαζί τους, το οποίο μπορεί να είναι οικονομικό, κοινωνικό ή πολιτιστικό - συμβολικό. Ως συμβολικό κεφάλαιο νοείται η μορφή που παίρνουν όλα τα είδη κεφαλαίου, τα οποία γίνονται αντιληπτά, αναγνωρίζονται και θεωρείται από τα δρώντα κοινωνικά υποκείμενα ότι διαθέτουν ή αποκτούν αξία¹⁷. Στην περίπτωση αυτή, προβάλλονται ταυτόχρονα και αναμετρώνται όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά ή οι πλευρές της προσωπικότητας των ατόμων, που φαίνεται ότι έχουν αξία στο πλαίσιο του κοινωνικού και οικονομικού χώρου ή αγοράς (market). Από τη θεωρητική ανάλυση του Bourdieu, λοιπόν, αναδεικνύεται η πρακτική δράση των ατόμων, που δραστηριοποιούνται στο κοινωνικό πεδίο¹⁸. Ακόμη, για την εξήγηση του τρόπου που διαμορφώνονται η κοινωνική πραγματικότητα και οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, συνυπολογίζονται και αξιολογούνται οι γνώσεις, οι υποκειμενικές προδιαθέσεις και τα μέσα που χρησιμοποιούν οι πρωταγωνιστές που δραστηριοποιούνται και δρουν στο πεδίο της κοινωνίας¹⁹.

¹⁴ P. Bourdieu, *Κείμενα Κοινωνιολογίας*.

¹⁵ P. Bourdieu, *στο ίδιο*.

¹⁶ R. Hacker, C. Mahar & C. Wilkes (Eds), *An introduction to the work of Pierre Bourdieu: The practice of theory*, St. Martin's Press, New York 1990.

¹⁷ P. Bourdieu, *ό.π.*

¹⁸ M. Schmidt, "Habitat revisited", *American Behavioral Scientist*, vol. 40 (1997), σ. 444-453.

¹⁹ J. Hamel, "The positions of Pierre Bourdieu and Alain Touraine respecting qualitative methods", *British Journal of Sociology*, vol. 49, no. 1 (1998), σ. 1-19.

Οι Bourdieu & Passeron²⁰ για να εξηγήσουν τις κοινωνικές διαφοροποιήσεις σχετικά με την πρόσβαση στις διάφορες σχολές των ΑΕΙ και την άνοση αντιπροσώπευση των παιδιών, που προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, δίνουν έμφαση στη σχέση μεταξύ της κουλτούρας του σχολείου και του “πολιτιστικού κεφαλαίου”, που οι μαθητές – φοιτητές διαθέτουν και μεταφέρουν. Κι αυτό, διότι η κουλτούρα του σχολείου είναι ανάλογη και παρόμοια με την κουλτούρα των αστικών οικογενειών. Η εκπαιδευτική επιτυχία εξαρτάται από την ύπαρξη μιας εσωτερικευμένης αστικής κι αφηρημένης γνώσης από την πλευρά των μαθητών, από την ικανότητα της γλωσσικής τους έκφρασης, αλλά και την ικανότητα αξιολόγησης των κοινωνικών καταστάσεων και την κατάλληλη, κάθε φορά, προσαρμογή της συμπεριφοράς τους σε αυτές. Πρόκειται, δηλαδή, για τα στοιχεία εκείνα που είναι διαθέσιμα και χρησιμοποιούνται από τα μέλη των κυρίαρχων κοινωνικών τάξεων και τα οποία τους βοηθούν να πετύχουν τη νομιμοποίηση και αναπαραγωγή της κοινωνικής τους θέσης. Έτσι, η επιτυχία στο σχολείο φαίνεται ότι στηρίζεται περισσότερο στην πνευματική αξία και ικανότητα, παρά στην απλή οικονομική ισχύ, καθώς η διαφορετικότητα των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων αποδίδεται σε παράγοντες όπως είναι η εργατικότητα, η εξυπνάδα και το ταλέντο εκείνων που τα καταφέρνουν. Το εκπαιδευτικό σύστημα δεν αποκλείει την είσοδο στα ΑΕΙ μελών από την εργατική τάξη, αλλά βάζει σε αυτά σημαντικά εμπόδια, καθώς ό,τι αποκτιέται με φυσιολογικό και αβίαστο τρόπο από τα παιδιά των προνομιούχων κοινωνικά ομάδων πρέπει να κατακτηθεί με την καταβολή μεγάλης προσπάθειας από τους μαθητές που προέρχονται από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις (πολιτιστική διείσδυση – acculturation). Ακόμη, οι φοιτητές που προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα φαίνεται ότι δεν διαθέτουν ένα οικογενειακό δίκτυο ασφάλειας, που να μπορεί να στηρίξει τις επιλογές τους για σπουδές σε τομείς που έχουν κάποιο βαθμό αβεβαιότητας, είναι μακροχρόνιες και αρκετά δαπανηρές. Έτσι, το πανεπιστήμιο ως θεσμός φαίνεται ότι μάλλον αποθαρρύνει τους κοινωνικοοικονομικά μειονεκτούντες από σπουδές μεγάλης διάρκειας και που λόγω των απαιτήσεων και της δυσκολίας τους, έχουν ρίσκο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση εντάσσονται και οι σπουδές Ιατρικής.

Οι Bourdieu & Passeron²¹ ερμηνεύοντας τα αποτελέσματα της έρευνάς τους υποστήριξαν ότι η σχολική επιτυχία των παιδιών σχετίζεται περισσότερο με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων και κατά δεύτερο λόγο με την οικονομική κατάσταση των οικογενειών τους. Πιο συγκεκριμένα, η σχολική επιτυχία μεγαλώνει ανάλογα με το οικογενειακό εισόδημα. Όταν τα εισοδήματα είναι ίδια, οι μαθητές διαφοροποιούνται ανάλογα με την κατοχή ακαδημαϊκού απολυτηρίου από τον ένα ή και τους δύο γονείς. Όταν το μορφωτικό επίπεδο των γονέων είναι ίδιο φαίνεται ότι στη σχολική επιτυχία τα οικογενειακά εισοδήματα δεν παίζουν σημαντικό ρόλο²². Ακόμη, οι δύο συγκεκριμένοι κοινωνιολόγοι υποστήριξαν ότι στη Γαλλία η τεχνοκρατία των ανώτερων δημοσίων υπαλλήλων και μηχανικών σχηματίζει ένα είδος “κρατικής αριστοκρατίας” (state nobility), που εξασφαλίζει στους απογόνους της την είσοδο στην υψηλά ανταγωνιστική ελίτ των grandes ecoles, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διατήρηση της κοινωνικής τους θέσης.

Ο Bourdieu²³ επιχείρησε να ταξινομήσει τους διάφορους επιστημονικούς κλάδους (disciplines), λαμβάνοντας υπόψη δύο διαστάσεις. Πρώτον, το κατά πόσον οι επιστήμες προσεγγίζουν το φυσικό ή το μεταφυσικό. Και δεύτερον, αξιολογώντας το βαθμό του

²⁰ P. Bourdieu & J.-C. Passeron, *Reproduction in Education and Culture*, Sage, London 1977. P. Bourdieu & J.-C. Passeron, *The inheritors : French students and their relation to culture*, The University of Chicago Press, Chicago and London 1979.

²¹ P. Bourdieu & J.-C. Passeron, *ό.π.*

²² Κ. Λάμνις, *ό.π.* Χ. Πατερέκα, *ό.π.* Α. Φραγκουδάκη, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1985.

²³ P. Bourdieu, *The state nobility: elite schools in the field of power*, Polity, Cambridge 1996.

“ταλέντου” ή των πρακτικών δεξιοτήτων που απαιτούνται για να πετύχει κάποιος στις σπουδές του. Οι “καθαρότεροι” (purer), από ακαδημαϊκή άποψη, επιστημονικοί κλάδοι επιλέγονται από εκείνους που διαθέτουν την πολυτέλεια να αφιερώσουν χρόνο και χρήμα για την εκπλήρωση των σπουδών τους, ενώ μπορεί και να μην ενδιαφέρονται τόσο για την εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης στον πραγματικό κόσμο. Το “ταλέντο” για την προσέγγιση των διαφόρων επιστημών μπορεί να απαιτεί περισσότερο την ύπαρξη εσωτερικευμένων προδιαθέσεων και πρακτικών (habitus), παρά την εφαρμογή μιας εξωτερικής λογικής (όπως συμβαίνει με τα μαθηματικά και τη φυσική). Συνεπώς, όσο καθαρότερο και περισσότερο βασισμένο στο ταλέντο είναι ένα γνωστικό αντικείμενο, τόσο πιο πιθανό είναι να έχουν πρόσβαση σε αυτό όσοι διαθέτουν ταυτόχρονα το οικονομικό κεφάλαιο για να αδιαφορήσουν για την άμεση επαγγελματική τους αποκατάσταση, και το πολιτιστικό κεφάλαιο για να αποδείξουν ότι διαθέτουν επάρκεια και ικανότητα για να πραγματοποιήσουν τις σπουδές τους.

Οι απόψεις του Bourdieu παρότι αναφέρονται στην Γαλλική πραγματικότητα, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την προσέγγιση και άλλων εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων²⁴. Χαρακτηριστικά είναι τα ευρήματα της έρευνας του Mullen et al.²⁵ στις ΗΠΑ, όπου απέδειξαν ότι υπάρχει σύνδεση μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης των γονέων και της πρόσβασης των παιδιών σε συγκεκριμένα τριτοβάθμια ιδρύματα και τομείς σπουδών, όπως και της ακαδημαϊκής επιτυχίας των φοιτητών που προέρχονται από ευνοημένα κοινωνικά περιβάλλοντα. Ο Wakeling²⁶, μελετώντας τα στοιχεία που αφορούν την πρόσβαση στις Αγγλικές σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά το ακαδημαϊκό έτος 1999-2000 επισήμανε τη συνέχιση των κοινωνικών ανισοτήτων όσον αφορά την πρόσβαση τόσο στο προπτυχιακό, όσο και στο μεταπτυχιακό επίπεδο σπουδών. Πιο συγκεκριμένα, από την έρευνά του προκύπτει ότι οι σπουδές στην ιατρική και την οδοντιατρική εμφανίζονται ως κοινωνικά αποκλειστικές (social exclusive), καθώς επιλέγονται από τα μέλη των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων.

Το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα αποτελεί πεδίο διατήρησης της ανισότητας των εκπαιδευτικών ευκαιριών. Η έρευνα της κοινωνικής ανισότητας ευκαιριών εκπαίδευσης στην Ελλάδα (εκτενείς και συστηματικές παρουσιάσεις πολλαπλού εννοιολογικού περιεχομένου) θα ήταν δυνατόν να υποστηριχθεί ότι ξεκίνησε το 1974 με πρωτεργάτη την Λαμπίρη - Δημάκη²⁷ και έκτοτε απασχόλησε θεωρητικά και εμπειρικά πολλούς ερευνητές, που με τις μελέτες τους προσεγγίζουν το πρόβλημα της ανισότητας εκπαιδευτικών ευκαιριών στην ελληνική εκπαίδευση²⁸.

²⁴ L.J.D. Wacquant, “Foreword”, in: P. Bourdieu (Ed.), *The state nobility: elite schools in the field of power*, Polity, Cambridge 1996.

²⁵ A.L.Mullen, K.A. Goyette & J.A. Soares, “Who goes to graduate school? Social and academic correlates of educational continuation after college”, *Sociology of Education*, vol. 76, no. 3 (2003), σ. 143-169.

²⁶ P. Wakeling, *ό.π.*

²⁷ Βλ. Ι. Λαμπίρη - Δημάκη, (I) *Προς μίαν ελληνικήν Κοινωνιολογίαν Της Παιδείας*, εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα 1974.

²⁸ Βλ. ενδεικτικά: Ε. Περισυνάκης, *Επάγγελμα του πατέρα και Σχολική Επίδοση*, Αθήνα 1975. Μ. Ηλιού, “Γεωγραφική κατανομή εκπαιδευτικών ευκαιριών”, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, 28 (1976), σ. 259 - 274. Μ. Ηλιού, *Εκπαιδευτική και κοινωνική δυναμική*, εκδ. Πορεία, Αθήνα 1984. Κ. Τσουκαλάς, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή - Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830 - 1922)*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1977. Κ. Κασιμάτη, *Κοινωνική Κινητικότητα*, εκδ. ΕΚΚΕ, Αθήνα 1980. Π. Παπακωσταντίνου, “Η ανισότητα στην ελληνική υποχρεωτική εκπαίδευση: Σχολική επιτυχία και κοινωνική προέλευση”, *Ο Πολίτης*, 44 (1981), σ. 46-51. Μ. Κασσωπάκης, *Η επίδοση των μαθητών της μέσης εκπαίδευσης σε σχέση με το επάγγελμα και το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα, το οικογενειακό εισόδημα και την περιοχή έδρας του σχολείου τους*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εργαστήριο Πειραματικής Παιδαγωγικής, Αθήνα 1981. Θ. Μυλωνάς, *Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1982. Μ. Τζάνη, *Σχολική Επιτυχία: Ζήτημα Ταξικής Προέλευσης και Κουλτούρας*, Αθήνα 1983. Α. Φραγκουδάκη, *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Ι. Πυργιωτάκης, *Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1986. Θ. Ανθογαλίδου, *Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην αναπαραγωγή και εξέλιξη μιας παραδοσιακής κοινωνίας*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1987. Χ. Κάτσικας

Για την πρόσβαση στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση και ειδικότερα στις πανεπιστημιακές σχολές κύρους, όπως είναι οι Ιατρικές, ο αγώνας δίνεται κυρίως στο ιδιωτικό εκπαιδευτικό πεδίο των φροντιστηρίων. Εδώ οι οικογένειες επενδύουν οικονομικό κεφάλαιο μέσα από την μηνιαία καταβολή σημαντικών χρηματικών ποσών για τα διδάκτρα των ιδιαίτερων μαθημάτων. Πρόκειται για μια δαπάνη που μπορεί να αρχίσει από την Α' Λυκείου, με την παροχή ενδεχομένως και εντατικών θερινών μαθημάτων στους υποψηφίους για τα ΑΕΙ. Η δαπάνη αυτή ίσως φανερώσει σε κάποιες περιπτώσεις την προσπάθεια μετασχηματισμού του οικονομικού κεφαλαίου σε πολιτιστικό κεφάλαιο, το οποίο αναμένεται να κατοχυρωθεί θεσμικά με την απόκτηση του πτυχίου ιατρικής (θεσμοποιημένη μορφή κεφαλαίου).

Λαμβάνοντας υπόψη την ταξινόμηση των επιστημονικών κλάδων από τον Bourdieu θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στην ιατρική επιστήμη διαπλέκεται το φυσικό με το μεταφυσικό. Κι αυτό διότι, ναι μεν το αντικείμενο του ιατρικού επαγγέλματος συνδέεται με τη φυσιολογία του ανθρώπινου σώματος, ωστόσο υπάρχουν σημαντικά επιστημονικά κενά όσον αφορά την ικανοποιητική περιγραφή της λειτουργίας του, γεγονός που δεν επιτρέπει την αποτελεσματική αντιμετώπιση ανίατων ασθενειών, όπως είναι ο καρκίνος. Επίσης, η σύνδεση της ιατρικής με το πεδίο του μεταφυσικού είναι έκδηλη τόσο μέσα από την προσπάθεια διατήρησης της ζωής και αποτροπής του θανάτου κατά την αντιμετώπιση της αρρώστειας, όσο και μέσα από ιατρικές ειδικότητες, όπως η ψυχιατρική. Ακόμη, η άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος συνδέεται με το ταλέντο και την ικανότητα διαίσθησης για την εκτίμηση των συμπτωμάτων και των εργαστηριακών εξετάσεων και την παροχή της κατάλληλης θεραπείας ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κάθε ασθενή. Συνεπώς, οι προηγούμενοι συλλογισμοί μας οδηγούν στην ερευνητική υπόθεση ότι η Ιατρική Σχολή του πανεπιστημίου Πατρών (ως μια από τις υπάρχουσες Ιατρικές Σχολές στην Ελλάδα), θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κοινωνικά αποκλειστική, καθώς για την πρόσβαση σε αυτή πιθανόν να απαιτείται η αξιοποίηση πολιτιστικού και οικονομικού κεφαλαίου και οι φοιτητές που στρατολογούνται σε αυτήν να προέρχονται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα.

Οι σπουδές Ιατρικής διακρίνονται για την ιδιαιτερότητά τους, λόγω της φύσης του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου. Δεν είναι τυχαίο, εξάλλου, το γεγονός ότι σε καταγραφές των επαγγεμάτων του παρελθόντος ο πρακτικός γιατρός, ως γνώστης παραδοσιακών θεραπευτικών και φαρμακευτικών μεθόδων, ονομαζόταν και σοφός, έννοια που σαφώς παραπέμπει σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό αλλά και συμβολικό status²⁹. Οι συγκεκριμένες σπουδές σήμερα, παγκόσμια, απαιτούν την καταβολή μεγάλης προσπάθειας τόσο για την πρόσβαση στο πανεπιστήμιο, όσο και κατά τη διάρκεια των σπουδών στις Ιατρικές Σχολές. Επίσης, οι σπουδές Ιατρικής έχουν εξαιρετικά μεγάλη διάρκεια, εάν συνυπολογίσουμε και το διάστημα που απαιτείται για την εκπαίδευση των πτυχιούχων, προκειμένου αυτοί να αποκτήσουν την ιατρική ειδικότητα. Οι προηγούμενες διαπιστώσεις μας οδηγούν στην υποβολή των εξής ερευνητικών ερωτημάτων:

- Κατά πόσον το κοινωνικοοικονομικό status της οικογένειας φαίνεται ότι εγγυάται την υποστήριξη του υποψηφίου φοιτητή Ιατρικής; Εδώ μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι φοιτητές που προέρχονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα αισθάνονται σιγουριά

& Γ. Κ. Καββαδίας, *Η Ανισότητα στην Ελληνική Εκπαίδευση*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1994. Γ. Κοντογιαννοπούλου – Πολυδωρίδη, *Κοινωνιολογική ανάλυση της Ελληνικής εκπαίδευσης*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1995. Ε. Σιάνου – Κυργίου, *Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες – Η μετάβαση από τη Δευτεροβάθμια στην Ανωτάτη Εκπαίδευση (1997 – 2004)*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2005. Π. Κυπριανός, "Πανεπιστήμιο, Αγορά εργασίας και εκπαιδευτικές ανισότητες στην Ελλάδα το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα", στο: Σ. Κονιόρδος, Λ. Μαράτου – Αλιφραντή & Ρ. Παναγιωτοπούλου (Επιμ.), *Κοινωνικές Εξελίξεις στη Σύγχρονη Ελλάδα*, εκδ. Α. Ν. Σάκουλα, Αθήνα 2006.

²⁹ Θ. Κατσανέβας, *Επαγγέλματα του μέλλοντος και του παρελθόντος*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2002.

κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, καθώς δεν αντιμετωπίζουν οικονομική στενότητα, όσον αφορά τη δαπάνη όλων των αναγκαίων οικονομικών κεφαλαίων που απαιτούνται.

- Κατά πόσον το μορφωτικό κεφάλαιο που συνυφάινεται με το πολιτιστικό της οικογένειας συμβάλλει θετικά για την εισαγωγή των φοιτητών στις Ιατρικές Σχολές των ελληνικών πανεπιστημίων;

Μεθοδολογία

Με στόχο τη διερεύνηση των παραπάνω ερωτημάτων διεξήχθη μια μελέτη περίπτωσης³⁰, η οποία εστιάζεται στους πρωτοετείς εγγεγραμμένους φοιτητές της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Πατρών. Πηγές της έρευνάς μας είναι το σύνολο των φοιτητών της εν λόγω σχολής, που εισήχθησαν κατά το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007. Πρόκειται για 125 φοιτητές, των οποίων μελετήσαμε τα Ατομικά Στατιστικά Δελτία Φοιτητή και αποδελτιώσαμε τα στοιχεία κοινωνιολογικού ενδιαφέροντος, που προκύπτουν από αυτά. Επίσης, πήραμε από τη Γραμματεία της Ιατρικής Σχολής συμπληρωματικά στοιχεία και για τον ακριβή τόπο – πόλη κατοικίας τους.

Για την πρόσβαση στα Ατομικά Στατιστικά Δελτία Φοιτητή ζητήσαμε με έγγραφό μας άδεια από τη Γενική Συνέλευση του Ιατρικού Τμήματος της Σχολής Υγείας του Πανεπιστημίου Πατρών, η οποία και μας παραχωρήθηκε. Η προσέγγισή μας διασφαλίζει το απόρρητο των προσωπικών δεδομένων των φοιτητών, καθώς προβαίνουμε στη στατιστική επεξεργασία των στοιχείων που αντλούνται από τα συγκεκριμένα Δελτία.

Από τη μελέτη των Δελτίων οι αξιοποιησιμοί παράγοντες είναι οι εξής:

- Φύλο
- Υπηκοότητα
- Τύπος Λυκείου αποφοίτησης (δημόσιο – ιδιωτικό)
- Κατοχή άλλου πτυχίου
- Εργασία ή όχι του φοιτητή
- Τόπος κατοικίας γονέων
- Μορφωτικό επίπεδο και των δύο γονέων του φοιτητή
- Επάγγελμα και των δύο γονέων

Για την εκτίμηση του κοινωνικο-οικονομικού status της οικογένειας των πρωτοετών φοιτητών της Ιατρικής Σχολής Πατρών αξιοποιήθηκαν τα πεδία του Ατομικού Στατιστικού τους Δελτίου, από τα οποία προκύπτει η κύρια απασχόληση των γονέων. Μάλιστα, για την κατάταξη των επαγγελματιών των γονέων σε μια συγκεκριμένη κατηγορία χρησιμοποιήθηκε το σύστημα κωδικογράφησης του OPCS 1990 Standard Occupational Classification³¹, που έχει αξιοποιηθεί από πολλές μελέτες διεθνώς για την εκτίμηση της σχέσης διαφόρων κοινωνιολογικών παραμέτρων ανάλογα με την ταξική τοποθέτηση των κοινωνικών υποκειμένων³². Έτσι, προκύπτουν οι εξής κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες:

³⁰ L. Cohen & L. Manion, *Μεθοδολογία της Εκπαιδευτικής Έρευνας*, μτφρ. Χ. Μητσοπούλου, Μ. Φιλοπούλου, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 1997.

³¹ Institution Support Manual, *Individualised Student Record 1999/2000*. [Online] Available at: http://www.elwa.org.uk/elwaweb/doc_bin/data%20collection/isr_manual_99_00.pdf (Accessed September 2007), σ. 264-283. Office of Population Censuses and Surveys, *Standard Occupational Classification*, vol. 1-3, HMSO, London 1990.

³² Βλ. ενδεικτικά: A. Felstead, M. Quinn & J. Sung, *Baseline Labour Market Information for the East Midlands 2002*, University of Leicester, The Centre for Labour Market Studies, Leicester 2002. J. McLean, "Men as Minority. Men employment in statutory social care work", *Journal of Social Work*, vol. 3, no. 1 (2003), σ. 45-68. S. Connolly & M. Gregory, "Moving Down? Women's Part-time Work and Occupational Change in Britain 1991-2001". *Paper presented at the Work, Pensions and Labour Economics Conference, University of York, 18-20 July 2005* [Online] Available at: <http://www.york.ac.uk/res/wpeg/papers/gregory.pdf> (Accessed September 2007). Wakeling, "La noblesse d'etat

1. Ανώτερα Διοικητικά και Διευθυντικά στελέχη του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα.
2. Επιστημονικά επαγγέλματα:
 - 2.1. Ανώτερα επιστημονικά επαγγέλματα (λ.χ. αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί, δικηγόροι, καθηγητές ΑΕΙ κ.λπ.)
 - 2.2. Επαγγέλματα υγείας (γιατροί, οδοντίατροι, φαρμακοποιοί)
 - 2.3. Εκπαιδευτικοί
 - 2.4. Διοικητικά επιστημονικά στελέχη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα
3. Υπαλληλικά, διοικητικά και γραμματειακά στελέχη του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (μη επιστημονικά).
4. Τεχνίτες και τεχνικά επαγγέλματα (λ.χ. ηλεκτρονικοί, μηχανικοί αυτοκινήτων, ξυλουργοί, ελαιοχρωματιστές κ.λπ.)
5. Στρατιωτικοί και προσωπικό σωμάτων Ασφαλείας
6. Εμπορικά και βιοτεχνικά επαγγέλματα
7. Ανείδικευτοι εργάτες (λ.χ. καθαριστές, αχθοφόροι, φορτοεκφορτωτές κ.λπ.)
8. Οικιακή απασχόληση χωρίς αναζήτηση εργασίας
9. Ανεργοί που αναζητούν εργασία.

Αποτελέσματα

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007 γράφτηκαν στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Πατρών 125 συνολικά φοιτητές, από τους οποίους 54 ήταν άνδρες και 71 γυναίκες. Αυτή η διαπίστωση της αριθμητικής υπεροχής των γυναικών σε σχέση με εκείνη των ανδρών ενδεχομένως να φαίνεται παραπλανητική, αφού ο "εξανδρισμός" της τεχνολογίας και των θετικών επιστημών στη μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση περίοδο, εξακολουθεί να αποτελεί χαρακτηριστικό των επαγγελματικών και ακαδημαϊκών κύκλων σπουδών και στην περίπτωση της ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης³³. Τα στατιστικά στοιχεία και η βιβλιογραφία για τη θέση της Ελληνίδας σε όλα τα εργασιακά επίπεδα τείνουν στο συμπέρασμα ότι οι περισσότερες γυναίκες κατέχουν χαμηλόμισθες θέσεις, σε σχέση με τους άνδρες. Ακόμη και σήμερα, διατηρούνται τα επαγγελματικά στερεότυπα για εργασιακές απασχολήσεις που αντιστοιχούν περισσότερο σε κάποιο από τα δύο φύλα. Έτσι, σύμφωνα με τον κοινό νο, σπάνια μια γυναίκα θεωρείται επιτυχημένη σε επαγγέλματα όπως του ποινικολόγου, του μηχανικού και του χειρουργού³⁴. Το ότι τα αγόρια ή τα κορίτσια διαφέρουν λιγότερο ως προς τις αντικειμενικές ευκαιρίες που έχουν για πρόσβαση στην ανώτερη εκπαίδευση, και περισσότερο ως προς τις ευκαιρίες τους να ακολουθήσουν κάποιον συγκεκριμένο κλάδο σπουδών, συμβαίνει, επειδή οι γονείς και τα ίδια τα κορίτσια εξακολουθούν να υιοθετούν μια εικόνα των ειδικά γυναικείων "ιδιοτήτων" ή "χαρισμάτων", που συνεχίζει να κυριαρχείται από το παραδοσιακό πρότυπο του καταμερισμού της εργασίας ανάμεσα στα φύλα³⁵. Ίσως, όμως, τα πράγματα να διαφέρουν με το ιατρικό "λειτουργήμα" και όχι απλώς επάγγελμα, και μάλιστα υψηλού κύρους. Έτσι, ενώ προωθείται για τις γυναίκες η ιδέα μιας διαφορετικής επαγγελματικής σταδιοδρομίας, παραμένει ακλόνητο το γυναικείο στερεότυπο της φροντίδας, της υπηρεσίας και της κοινωνικής προσφοράς³⁶. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, το γεγονός ότι από τον 19^ο αιώνα η ιατρική ήταν η σχολή που συγκέντρωνε τον μεγαλύτερο αριθμό φοιτητριών, αφού

anglaise?". J. Bond, H.O. Dickinson, F. Mattheus & C. Jagger, "Self-rated health status as a predictor of death, functional and cognitive impairment: a longitudinal cohort study", *European Journal of Ageing*, 3 (2006), σ. 193-206.

³³ M. Amot, *Διαδικασίες αναπαραγωγής του φύλου*, μτφρ. Χ. Αθανασιάδου, Κ. Διαλακούρα, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2004.

³⁴ Γ. Παπαγεωργίου, *Ηγεμονία και Φεμινισμός*, εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 2004.

³⁵ P. Bourdieu, *The state nobility*.

³⁶ Α. Φρειδερίκου, *Η Τζένη πίσω από το τζάμι*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1995.

σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής, “άρμοζε” στη γυναικεία φύση και προσέφερε στη γυναίκα δυνατότητες για εργασία σε ένα πεδίο, που είχε άμεση σχέση με τη φύση και τον προορισμό της³⁷. Το ζήτημα, επομένως, δεν τίθεται όσον αφορά στην εκπροσώπηση στον συγκεκριμένο επαγγελματικό κλάδο ανάλογα με το φύλο, αλλά μάλλον ως προς την επιλογή της περαιτέρω πορείας στο επάγγελμα. Εδώ οι γυναίκες αποφεύγουν τις λεγόμενες “σκληρές” ειδικότητες, όπως είναι αυτές του ορθοπεδικού και γενικότερα τις χειρουργικές εξειδικεύσεις.

Επειτα, τα ευρήματά μας σχετικά με τον παράγοντα της υπηκοότητας των φοιτητών, που εισήχθησαν στην Ιατρική Σχολή Πατρών, έχουν ως εξής: 107 Έλληνες κάτοικοι εσωτερικού (47 άνδρες και 60 γυναίκες, συνολικό ποσοστό 85,6%), 3 Έλληνες του εξωτερικού, που προέρχονταν από οικογένειες μεταναστών από τη Γερμανία (1 άνδρας και 2 γυναίκες, συνολικό ποσοστό 2,4%), 12 Κύπριοι (4 άνδρες και 8 γυναίκες, συνολικό ποσοστό 9,6%), 2 άτομα με Αλβανική υπηκοότητα (ποσοστό 1,6%) από τα οποία το ένα (αγόρι) μπήκε στην Ιατρική ως απόφοιτος ελληνικού Λυκείου με το θεσμό των πανελληνίων εξετάσεων και το άλλο (κορίτσι) γράφτηκε στη σχολή ως αλλοδαπό. Με το ίδιο κριτήριο γράφτηκε στην Ιατρική και ένα αγόρι Ισραηλιτικής υπηκοότητας. Σημειωτέον ότι οι δύο τελευταίοι φοιτητές, που εισήχθησαν στην Ιατρική ως αλλοδαποί, προέρχονται από οικογένειες γιατρών.

Εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας στο κριτήριο της εγγραφής για πρώτη φορά στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ΑΕΙ – ΑΤΕΙ, Επαγγελματική – Εκκλησιαστική Εκπαίδευση κ.λπ.) συνάγουμε ότι αυτό συμβαίνει για 104 φοιτητές (41 άνδρες και 62 γυναίκες, συνολικό ποσοστό 83,2%), ενώ 21 φοιτητές (13 άνδρες και 9 γυναίκες, συνολικό ποσοστό 16,8%) είχαν εισαχθεί και είχαν εγγραφεί σε κάποια ανώτερη ή ανώτατη σχολή κατά το παρελθόν. Πιο συγκεκριμένα, 4 φοιτητές (αγόρια, ποσοστό 3,2%) έδωσαν εξετάσεις για δεύτερη συνεχόμενη φορά για να εισαχθούν στην Ιατρική, παρότι είχαν πετύχει κατά το προηγούμενο έτος σε άλλη σχολή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πρόκειται για 3 Έλληνες και 1 φοιτητή Αλβανικής υπηκοότητας, του οποίου η οικογένεια τα τελευταία χρόνια διαμένει μόνιμα στην Ελλάδα. Εδώ, αξίζει να σχολιάσουμε ότι ο πατέρας του τελευταίου φοιτητή εργάζεται ως ελεύθερος επαγγελματίας και μάλλον εξασφαλίζει ένα ικανοποιητικό επίπεδο εισοδήματος, καθώς η σύζυγός του, παρότι είναι απόφοιτος ΑΕΙ, επαγγέλλεται οικιακά. Πρόκειται για μια οικογένεια, που φαίνεται να ακολουθεί τα παραδοσιακά πρότυπα. Τα χαρακτηριστικά των 3 Ελλήνων φοιτητών, που έδωσαν εξετάσεις για δεύτερη φορά προκειμένου να μπουν στην Ιατρική είναι:

- Κατοικούν σε μεγάλα αστικά κέντρα (2 στην Αθήνα και 1 στο Αγρίνιο),
- Οι μητέρες και των τριών διαθέτουν πανεπιστημιακή μόρφωση,
- Οι οικογένειες 2 φοιτητών ανήκουν στην ελίτ της κοινωνικής διαστρωμάτωσης (1^η περίπτωση: γονείς Αρχιτέκτονες, 2^η περίπτωση: πατέρας ανώτατο διοικητικό στέλεχος δημόσιου οργανισμού, με διδακτορικό δίπλωμα). Επίσης, η οικογένεια του τρίτου φοιτητή διαθέτει μορφωτικό κεφάλαιο (μητέρα εκπαιδευτικός) και οικονομικό κεφάλαιο (πατέρας με δική του απασχόληση, παρότι είναι απόφοιτος γυμνασίου).

Δεκαεπτά φοιτητές από τους εγγραφέντες στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Πατρών, το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007, διαθέτουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (9 άνδρες και 8 γυναίκες, συνολικό ποσοστό 13,6%). Εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ομάδας φοιτητών επισημαίνουμε ότι:

- Πανεπιστημιακή μόρφωση έχουν οι γονείς 10 φοιτητών (ποσοστό 58,8% επί του συνόλου των φοιτητών με δεύτερο πτυχίο).

³⁷ Σ. Ζιώγου – Καραστεργίου, “Προ των πυλών: Η εξέλιξη της Ανώτατης εκπαίδευσης των γυναικών στην Ελλάδα”, στο: Β. Δεληγιάννη & Σ. Ζιώγου (Επιμ.), *Εκπαίδευση και Φύλο*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993.

- Επιστημονικά επαγγέλματα ασκούν οι γονείς 9 φοιτητών (ποσοστό 52,9% για τους φοιτητές με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης). Επίσης, 6 από αυτές τις οικογένειες (ποσοστό 35,2%) ανήκουν στην ελίτ της κοινωνικής διαστρωμάτωσης (καθηγητής ΑΕΙ και άσκηση ελεύθερων επιστημονικών επαγγελμάτων: γιατροί, δικηγόρος, συμβολαιογράφος).
- Οικονομικό κεφάλαιο διαθέτει η οικογένεια ενός φοιτητή (ποσοστό 5,8% για τους φοιτητές με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης), καθώς ο πατέρας του είναι έμπορος. Στην κάτω μεσαία τάξη³⁸ θα μπορούσαν να ενταχθούν οι οικογένειες 5 φοιτητών (ποσοστό 29%), που ασκούν υπαλληλικά επαγγέλματα.
- Στα εργατικά κοινωνικά στρώματα ανήκουν, τέλος, οι οικογένειες 2 φοιτητών (ποσοστό 11,7%: γραμματικές γνώσεις δημοτικού και επαγγέλματα γονέων οικοδόμος-οικιακά, εισπράκτορας - οικιακή βοηθός).

Συνεπώς, με βάση το κριτήριο της εγγραφής για δεύτερη φορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση προκύπτει ότι οι 21 φοιτητές (ποσοστό 16,8%), που ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία διαθέτουν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το αντικείμενο των ιατρικών σπουδών. Εδώ, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για την επίδραση του κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντός τους, το οποίο φαίνεται ότι εκφράζει την προσδοκία ότι το πτυχίο Ιατρικής πολλαπλασιάζει τις πιθανότητες άσκησης ενός επαγγέλματος, που προσφέρει υψηλές απολαβές και κύρος. Έτσι, η φοίτηση στην Ιατρική Σχολή μπορεί να αποτελεί επένδυση από την οποία αναμένονται υλικά και συμβολικά οφέλη. Επιπλέον, σήμερα οι προσδοκίες και οι επιλογές των φοιτητών επηρεάζονται από τον ανταγωνισμό και τη ρευστότητα που επικρατεί στην αγορά εργασίας, όπως και από την ανεργία που πλήττει κυρίως τους νέους. Ωστόσο, οι προερχόμενοι από τα πιο προνομιούχα κοινωνικά στρώματα επηρεάζονται λιγότερο από τα φαινόμενα αυτά, διότι έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση στη γνώση και μπορούν να διαχειριστούν προς όφελός τους τις αλλαγές στο πεδίο της αγοράς εργασίας. Προκύπτουν, λοιπόν, ενδείξεις ότι σε αυτή την περίπτωση το ενδιαφέρον των συγκεκριμένων φοιτητών για το επιστημονικό αντικείμενο της Ιατρικής ήταν λόγος με υψηλό βαθμό σημαντικότητας για τους ίδιους, προκειμένου να επιδιώξουν τη συνέχιση των σπουδών τους³⁹.

Έπειτα, όσον αφορά στον τόπο μόνιμης κατοικίας της οικογένειας των πρωτοετών φοιτητών Ιατρικής, που μελετάμε, διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις:

- Σε μεγάλα αστικά κέντρα άνω των 100.000 κατοίκων (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο) κατοικούσαν 67 φοιτητές (ποσοστό 53,6%),
- Σε αστικά κέντρα μεταξύ 20.000 έως 99.000 κατοίκων κατοικούσαν 42 φοιτητές (ποσοστό 33,6%),
- Σε ημιαστικές περιοχές κατοικούσαν 7 φοιτητές (ποσοστό 5,6%), και
- από αγροτικές περιοχές προέρχονται 9 φοιτητές (ποσοστό 7,2%).

Μπορούμε, συνεπώς, να επισημάνουμε το ενδεικτικά μεγαλύτερο ποσοστό (87,2%) των πρωτοετών φοιτητών της ιατρικής, που προέρχονται από αστικά κέντρα, σε αντιδιαστολή με εκείνους που προέρχονται από ημιαστικές και αγροτικές περιοχές (ποσοστό 12,8%). Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στην ένδειξη μιας, από ποιοτική και ποσοτική άποψη στον ελληνικό γεωγραφικό χώρο, άνισης κατανομής των οικονομικών, πολιτιστικών και σχολικών μέσων (με την έννοια του ενδιάμεσου, δηλαδή ενός παράγοντα που συμβάλλει θετικά προκειμένου κάποιος να φτάσει σε ένα σκοπό)⁴⁰. Ο ιεραρχημένος γεωγραφικά χώρος φαίνεται ότι επιδρά στην κατανομή των αγαθών και των μέσων. Μάλιστα, οι πιθανότητες που έχει μια ομάδα να ιδιοποιηθεί τα αγαθά και τα μέσα εξαρτώνται, αφενός, από τις ικανότητες ιδιοποίησης που έχει σε σχέση με τη θέση της στον

³⁸ A. Giddens, *ό.π.*, σ. 354-355.

³⁹ E. Σιάνου - Κυργίου, *ό.π.*.

⁴⁰ Θ. Μυλωνάς, *Κοινωνιολογία της Ελληνικής Εκπαίδευσης*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1998.

κοινωνικό χώρο, και, αφετέρου, από τη σχέση της κατανομής αυτής της θέσης στο γεωγραφικό χώρο, όπως και της κατανομής των αγαθών στον ίδιο χώρο. Η σχέση αυτή μπορεί να μετρηθεί είτε σε μέσες αποστάσεις από αγαθά ή από εγκαταστάσεις συλλογικής χρήσης – στη συγκεκριμένη περίπτωση σχολεία, φροντιστήρια - είτε σε χρόνο μετακίνησης. Με άλλα λόγια η πραγματική κοινωνική απόσταση μιας ομάδας από τα αγαθά και τα μέσα ενσωματώνει και τη γεωγραφική απόσταση, και συναρτάται με το μέγεθος της πόλης διαμονής⁴¹.

Η ανάλυση των ερευνητικών μας δεδομένων σχετικά με το είδος του σχολείου αποφοίτησης έδειξε ότι 108 φοιτητές προέρχονται από δημόσια σχολεία (ποσοστό 86,4%) και 17 φοιτητές έχουν φοιτήσει σε ιδιωτικά λύκεια (ποσοστό 13,6%). Τα ιδιωτικά σχολεία βρίσκονται στην Αθήνα (12 περιπτώσεις φοιτητών: 5 άνδρες και 7 γυναίκες, συνολικό ποσοστό 9,6%), στην Πάτρα (2 φοιτητές, 1,6%), στη Θεσσαλονίκη (1 φοιτητής, 0,8%), στο Αγρίνιο (1 φοιτήτρια, 0,8%) και στην Κέρκυρα (1 φοιτητής, 0,8%). Στη συνέχεια, εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας στα χαρακτηριστικά των οικογενειών των φοιτητών που προέρχονται από την ιδιωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, παρατηρούμε ότι:

- Το σύνολο των 17 φοιτητών αυτής της ομάδας διαθέτει γονείς με υψηλά μορφωτικά προσόντα. Πιο συγκεκριμένα, 6 φοιτητές έχουν γονείς με διδακτορικό δίπλωμα (ποσοστό 35,3% για το σύνολο των προερχομένων από την ιδιωτική εκπαίδευση) και 11 φοιτητών οι γονείς κατέχουν ακαδημαϊκούς τίτλους (ποσοστό 64,7%).
- Το σύνολο των συγκεκριμένων φοιτητών διαθέτει γονείς που ασκούν επιστημονικά επαγγέλματα, μεταξύ των οποίων διακρίνουμε: 3 περιπτώσεις ανώτερων διοικητικών – διευθυντικών στελεχών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις (ποσοστό 17,6% για το σύνολο των φοιτητών που φοίτησαν σε ιδιωτικά σχολεία), 2 περιπτώσεις καθηγητών ΑΕΙ (11,7%), 2 περιπτώσεις ανώτερων επιστημονικών επαγγελμάτων (δικηγόροι, πολιτικοί μηχανικοί: 11,7%) και 7 περιπτώσεις γιατρών (41,2%).

Βέβαια, ο αριθμός των 17 πρωτοετών φοιτητών (ποσοστό 13,6%), οι οποίοι αποφοίτησαν από ιδιωτικά λύκεια, δεν επιβεβαιώνει τη συνάφεια μεταξύ ιδιωτικού λυκείου και επιλογής - επιτυχίας στη συγκεκριμένη σχολή. Σε μια περαιτέρω προσπάθεια αποσαφήνισης των δεδομένων, σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο και το επάγγελμα των γονέων των συγκεκριμένων φοιτητών, φαίνεται ότι η φοίτηση στα συγκεκριμένα σχολεία προϋποθέτει ένα διακριτό περιβάλλον προέλευσης, όχι μόνο σε οικονομικό αλλά και σε πολιτιστικό κεφάλαιο. Όμως, η ανάγκη της αποσαφήνισης αυτής ισχύει σε πολύ μεγάλο βαθμό και για τις οικογένειες από τις οποίες προέρχονται οι 108 φοιτητές (ποσοστό 86,4%) της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Πατρών, που αποφοίτησαν από δημόσια σχολεία. Ο συλλογισμός αυτός μας οδηγεί στο ερώτημα: Ποιο είδος κεφαλαίου παίζει τον σημαντικότερο ρόλο στην επιλογή του επιστημονικού πεδίου και του συγκεκριμένου τμήματος ή σχολής; Πρόκειται καθαρά για τις κοινωνικές διαστάσεις των επιλογών και της επιτυχίας, όπου ενδεχομένως οι παρακάτω πίνακες παρέχουν ενδείξεις και διαπιστώσεις.

⁴¹ P. Bourdieu, *Η διάκριση*, μτφρ. Κ. Καψαμπέλη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2002.

Πίνακας 1: Κατανομή των Α/ετών φοιτητών της Ιατρικής Σχολής Πατρών ακαδημαϊκού έτους 2006-2007 ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο και των δύο γονέων

Μορφωτικό επίπεδο πατέρα	Μορφωτικό επίπεδο μητέρας					Σύνολο
	Διδακτορικό μεταπτυχιακό δίπλωμα	ΑΕΙ – ΤΕΙ	Λύκειο	Γυμνάσιο	Δημοτικό	
Διδακτορικό μεταπτυχιακό δίπλωμα	3 (2,4)*	11 (8,8)	1 (0,8)			15 (12,0)
ΑΕΙ – ΤΕΙ	5 (4,0)	40 (32,0)	12 (9,6)	2 (1,6)		59 (46,4)
Λύκειο		13 (10,4)	21 (16,8)	2 (1,6)		36 (28,8)
Γυμνάσιο		1 (0,8)	3 (2,4)	3 (2,4)		7 (5,6)
Δημοτικό		1 (0,8)	2 (1,6)	1 (0,8)	4 (3,2)	8 (6,4)
Σύνολο	8 (6,4)	66 (52,6)	39 (31,2)	8 (6,4)	4 (3,2)	125 (100)

* Ποσοστά επί τοις εκατό.

Στον Πίνακα 1 γίνεται η κατανομή των πρωτοετών φοιτητών της Ιατρικής Σχολής Πατρών του ακαδημαϊκού έτους 2006-07, ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους. Από τη μελέτη των στοιχείων του Πίνακα αυτού παρατηρούμε τα εξής:

- Ο πατέρας 74 φοιτητών (ποσοστό 59,2%) διαθέτει ανώτερα μορφωτικά προσόντα (15 με διδακτορικό δίπλωμα και 59 με πτυχίο σχολής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης). Επίσης, οι μητέρες 74 φοιτητών έχουν αντίστοιχα μορφωτικά προσόντα (8 μητέρες με διδακτορικό δίπλωμα και 66 με πτυχίο ΑΕΙ ή ΤΕΙ). Ωστόσο, εάν λάβουμε υπόψη τον παράγοντα “υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο γονέων”, τότε το ποσοστό των φοιτητών που τουλάχιστον ένας γονέας διαθέτει υψηλού επιπέδου μόρφωση αυξάνεται. Πρόκειται για 89 φοιτητές (ποσοστό 71,2%), από τους οποίους οι 19 διαθέτουν γονέα με διδακτορικό δίπλωμα και 70 γονέα απόφοιτο σχολής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Μικρότερος είναι ο αριθμός των φοιτητών που έχουν γονείς κατόχους απολυτηρίου λυκείου. Πρόκειται για 36 φοιτητές με πατέρα απόφοιτο λυκείου (ποσοστό 28,8%) και 39 φοιτητές με μητέρα απόφοιτο λυκείου (ποσοστό 31,2%). Ο συγκεκριμένος αριθμός μειώνεται εάν θεωρήσουμε την κατοχή απολυτηρίου λυκείου ως το καλύτερο μορφωτικό επίπεδο των γονέων (28 φοιτητές, ποσοστό 22,4%).
- Μικρός είναι ο αριθμός των φοιτητών Ιατρικής που έχουν γονείς απόφοιτους γυμνασίου ή δημοτικού. Πιο συγκεκριμένα, απόφοιτοι γυμνασίου είναι οι πατέρες 7 φοιτητών (5,6%) και οι μητέρες 8 φοιτητών (6,4%). Ωστόσο, μόνο για 4 φοιτητές (ποσοστό 3,2%) το απολυτήριο γυμνασίου αποτελεί το καλύτερο μορφωτικό προσόν από την πλευρά των γονέων τους. Αντίστοιχη περίπου είναι και η εικόνα των φοιτητών Ιατρικής, των οποίων οι γονείς έχουν τελειώσει μόνο το δημοτικό σχολείο (8 φοιτητές με πατέρα απόφοιτο δημοτικού, ποσοστό 6,4%, 4 φοιτητές με μητέρα απόφοιτο δημοτικού, ποσοστό 3,2%, και 4 φοιτητές, ποσοστό 3,2%, με το απολυτήριο δημοτικού, ως το καλύτερο μορφωτικό προσόν από την πλευρά των γονέων).

Πίνακας 2: Κατανομή των Α/ετών φοιτητών της Ιατρικής Σχολής Πατρών ακαδημαϊκού έτους 2006-2007 ανάλογα με την επαγγελματική απασχόληση των γονέων τους

Είδος Επαγγέλματος	Επάγγελμα Πατέρα	Επάγγελμα μητέρας	Καλύτερο επάγγελμα γονέα
1. Ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη	5 (4,0)*		5 (4,0)
2.1. Ανώτερα επιστημονικά επαγγέλματα	14 (11,2)	10 (8,0)	16 (12,8)
2.2. Επαγγέλματα υγείας	16 (12,8)	14 (11,2%)	23 (18,4)
2.3. Εκπαιδευτικοί	14 (11,2)	27 (21,6)	27 (21,6)
2.4. Διοικητικά επιστημονικά στελέχη	18 (14,4)	17 (13,6)	10 (8,0)
3. Υπαλληλικά, διοικητικά και γραμματειακά στελέχη	21 (16,8)	26 (20,8)	15 (12,0)
4. Τεχνίτες και τεχνικά επαγγέλματα	15 (12,0)		12 (9,6%)
5. Στρατιωτικοί, προσωπικό Σωμάτων Ασφαλείας	6 (4,8)		2 (1,6)
6. Εμπορικά και βιοτεχνικά επαγγέλματα	13 (10,4)	3 (2,4)	12 (9,6)
7. Ανεπίδητοι εργάτες	3 (2,4)	2 (1,6)	3 (2,4)
8. Οικιακά		25 (20,0)	
9. Άνεργοι		1 (0,8)	
Σύνολο	125 (100)	125 (100)	125 (100)

* Ποσοστά επί τοις εκατό για κάθε στήλη.

Στον Πίνακα 2 δίνεται η κατανομή των φοιτητών της Ιατρικής Σχολής Πατρών, που εισήχθησαν το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007 στο Α' έτος, σύμφωνα με την επαγγελματική απασχόληση των γονέων τους. Από τη μελέτη των στοιχείων του συγκεκριμένου Πίνακα συμπεραίνουμε τα εξής:

- Το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών της Ιατρικής Σχολής Πατρών διαθέτει γονείς που ασχολούνται με επιστημονικά επαγγέλματα, γεγονός που φανερώνει ότι οι οικογένειές τους διαθέτουν υψηλό επίπεδο μορφωτικού κεφαλαίου. Πρόκειται για 64 φοιτητές, που το επάγγελμα του πατέρα τους ανήκει στη συγκεκριμένη κατηγορία (ποσοστό 51,2%), 68 φοιτητών η μητέρα ασκεί επιστημονικού χαρακτήρα επάγγελμα (ποσοστό 54,4%), ενώ, τέλος, στην περίπτωση 76 φοιτητών (ποσοστό 60,8%) το καλύτερο επάγγελμα ενός από τους δύο γονείς στηρίζεται στην εφαρμογή επιστημονικών γνώσεων.
- Με βάση το καλύτερο επάγγελμα γονέα οι οικογένειες 44 φοιτητών (ποσοστό 35,2%) ανήκουν στην ελίτ της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Πρόκειται για 5 οικογένειες, όπου ο πατέρας είναι ανώτερο διοικητικό ή διευθυντικό στέλεχος στον ιδιωτικό ή το δημόσιο τομέα (ποσοστό 4%), 23 φοιτητές των οποίων οι γονείς ασκούν το ιατρικό επάγγελμα (ποσοστό 18,4%), ενώ και 16 φοιτητών οι γονείς ασκούν ανώτερα ελεύθερα επιστημονικά

επαγγέλματα (δικηγόροι, πολιτικοί μηχανικοί, αρχιτέκτονες κλπ.), που συνδέονται με υψηλές οικονομικές απολαβές (ποσοστό 12,8%).

- Στην άνω μεσαία τάξη, με βάση το καλύτερο επάγγελμα γονέα, η οποία περιλαμβάνει τους εμπόρους, τους μικροεπιχειρηματίες και τις διευθυντικές επαγγελματικές θέσεις στον τομέα των υπηρεσιών⁴² κατατάσσονται οι οικογένειες 13 φοιτητών Ιατρικής (ποσοστό 10,4%). Πιο συγκεκριμένα, οι οικογένειες αυτές συνδέονται με εμπορικά και βιοτεχνικά επαγγέλματα και διαθέτουν το απαραίτητο οικονομικό κεφάλαιο προκειμένου να στηρίξουν τη μορφωτική προσπάθεια των παιδιών τους.
- Στην κάτω μεσαία τάξη, η οποία περιλαμβάνει τα υπαλληλικά – διοικητικά στελέχη, το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας και τους στρατιωτικούς, τους υπαλλήλους γραφείου και τους εκπαιδευτικούς, ανήκουν με βάση το καλύτερο επάγγελμα γονέα, 54 οικογένειες (ποσοστό 43,2%). Πρόκειται για οικογένειες, που πιθανόν μέσα από τις αναβαθμισμένες σπουδές των παιδιών τους, επιδιώκουν μια ανοδική διαγενεακή κοινωνική κινητικότητα. Ωστόσο, στην κατηγορία αυτή ανήκουν και 27 οικογένειες εκπαιδευτικών (ποσοστό 21,6%), δηλαδή οι μισές από τις οικογένειες της περίπτωσης αυτής, οι οποίες διαθέτουν υψηλό πολιτιστικό κεφάλαιο.
- Στα ανώτερα εργατικά στρώματα, με βάση το καλύτερο επάγγελμα γονέα, τα οποία περιλαμβάνουν τους ειδικευμένους εργάτες, που μπορεί να αμείβονται με υψηλές αποδοχές και που ενδεχομένως να ξεπερνούν το μισθό των μελών της κάτω μεσαίας τάξης (“αριστοκρατία των εργατών”⁴³), ανήκουν οι οικογένειες 11 φοιτητών Ιατρικής (ποσοστό 8,8%). Ακόμη, στα κατώτερα εργατικά στρώματα, που περιλαμβάνουν τους ανειδίκεντους εργάτες, κατατάσσονται οι οικογένειες 3 φοιτητών (ποσοστό 2,4%). Συνεπώς, το 11,2% των πρωτοετών φοιτητών Ιατρικής ακαδημαϊκού έτους 2006-07 στο Πανεπιστήμιο Πατρών προέρχεται από εργατικές οικογένειες, και μέσω των σπουδών στο συγκεκριμένο επιστημονικό τομέα επιδιώκει την αναβάθμιση της κοινωνικής και επαγγελματικής τους θέσης.

Η ανάλυση των δεδομένων μας, ως προς το μορφωτικό επίπεδο των γονέων των πρωτοετών φοιτητών της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Πατρών, αλλά και ως προς την επαγγελματική τους απασχόληση, παρέχουν ενδείξεις της συνάφειας ανάμεσα στο μορφωτικό επίπεδο και την επαγγελματική απασχόληση των γονέων, όπως και την επιλογή του συγκεκριμένου επιστημονικού πεδίου για σπουδές, από τους γόνους αυτών των οικογενειών.

Συμπερασματικές διατυπώσεις - Συζήτηση

Στην παρούσα εργασία προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε το κατά πόσον το κοινωνικοοικονομικό status της οικογένειας φαίνεται ότι εγγυάται την υποστήριξη του υποψηφίου φοιτητή της Ιατρικής, καθώς και το κατά πόσον το “μορφωτικό κεφάλαιο” της οικογένειας συμβάλλει θετικά, στην εισαγωγή των φοιτητών στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Πατρών.

Σύμφωνα με τον Bourdieu η κοινωνιολογική έρευνα οφείλει να υποπτεύεται και να αποκαλύπτει μεθοδικά κάτω από τις φαινομενικά φυσικές ανισότητες την πολιτισμική ανισότητα, που ρυθμίζεται από την κοινωνική κατάσταση. Το να πιστεύουμε ότι δίδονται σε όλους ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση και στην ανώτερη

⁴² Στο κεφάλαιο του Giddens, *Κοινωνιολογία*, με τίτλο “Στρωμάτωση και ταξική δομή” γίνεται λόγος για την άνω μεσαία τάξη, η οποία “αποτελείται κυρίως από εκείνους που κατέχουν διευθυντικές ή επαγγελματικές θέσεις” (σελ. 355). Επίσης, υποστηρίζεται ότι η κάτω μεσαία τάξη “είναι μια ετερογενής κατηγορία που περιλαμβάνει ανθρώπους οι οποίοι εργάζονται ως υπάλληλοι γραφείου, εμπορικοί επισκέπτες, δάσκαλοι, νοσηλευτικό προσωπικό και άλλους” (σελ. 356).

⁴³ Βλ. A. Giddens, στο ίδιο, σ. 356.

κουλτούρα είναι σαν να μένουμε στη μέση της ανάλυσης. Είναι σαν να αγνοούμε την άμεση επίδραση του περιβάλλοντος προέλευσης. Έτσι μέσα σε ένα συγκεκριμένο φοιτητικό πληθυσμό (στη συγκεκριμένη περίπτωση της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Πατρών), ίσως μπορούμε να υποθέσουμε και να συλλάβουμε την τελική συνιστώσα ενός συνόλου ή έστω μερικών επιδράσεων, που εξαρτώνται από την κοινωνική προέλευση και που η ενέργειά τους ασκείται από πολύ καιρό⁴⁴.

Από τα δεδομένα μας φαίνεται ότι οι περισσότερες οικογένειες της ομάδας των φοιτητών που εξετάζουμε αποτελούν έναν κατ' εξοχήν τόπο συσσώρευσης των διαφόρων ειδών κεφαλαίου, αλλά και έναν τόπο μεταβίβασής του, από τη μια γενιά στην άλλη. Έτσι, στην οικογένεια χάριν και μέσω της μεταβίβασης, το υπάρχον κεφάλαιο (οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό – συμβολικό) μπορεί να περάσει στα χέρια της επόμενης γενιάς⁴⁵. Κατά τον Bourdieu⁴⁶ οι οικογένειες είναι συντεχνιακά σώματα (corporate bodies), που τα ζωοδοτεί ένα είδος *corpatous* (με την έννοια που δίνει στον όρο ο Spinoza), μια τάση δηλαδή διαίωσις του κοινωνικού τους είναι, με όλες τις εξουσίες τους, και τα προνόμιά τους, που βρίσκονται στην απαρχή των στρατηγικών αναπαραγωγής (γαμήλιες, οικονομικές, κληρονομικές και τέλος εκπαιδευτικές στρατηγικές). Ακόμη, οι οικογένειες επενδύουν τόσο περισσότερο στην εκπαίδευση (βοήθεια πάσης φύσεως, χρήμα), όσο το "πολιτισμικό" τους κεφάλαιο είναι σημαντικότερο και το σχετικό βάρος του πολιτισμικού τους κεφαλαίου – σε σχέση με το "οικονομικό κεφάλαιο" – μεγαλύτερο⁴⁷.

Τα ευρήματά μας δείχνουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εν λόγω φοιτητών, οι οποίοι είναι και χρήστες της εκπαίδευσης, αποτελούν επίσης και προϊόν της, φέροντας όμως πάνω τους το σημάδι παλαιότερων διαμορφώσεων και κατακτήσεων. Η επιτυχία τους και η φοίτησή τους με βάση το σύνολο των ιδρυμάτων της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, σε μια από τις Μεγάλες και όχι τις Μικρές σχολές⁴⁸, προϋποθέτει ίσως τη συνειδητοποίηση ότι προπαντός ορισμένες σπουδές κοστίζουν ακριβά και ότι υπάρχουν επαγγέλματα τα οποία συνδέονται με την έννοια κάποιας κληρονομιάς (επισημαίνουμε ότι αναφερόμαστε στη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης). Δεν είναι, ενδεχομένως, τυχαίο το γεγονός ότι με βάση το καλύτερο επάγγελμα γονέα, ένα συνολικό ποσοστό 45,6% (35,2% ελίτ της κοινωνικής διαστρωμάτωσης – γιατροί, δικηγόροι κλπ. - 10,4% εμπορικά και βιοτεχνικά επαγγέλματα) των οικογενειών των φοιτητών που εξετάζουμε διαθέτουν το απαραίτητο "οικονομικό κεφάλαιο" προκειμένου να στηρίξουν τη μορφωτική προσπάθεια των παιδιών τους.

Επίσης, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στην περίπτωση των οικογενειών των φοιτητών όπου το καλύτερο επάγγελμα γονέα περιλαμβάνει εκπαιδευτικούς, στρατιωτικούς, προσωπικό σωμάτων ασφαλείας κλπ. (κάτω μεσαία τάξη) ανήκουν 27 οικογένειες εκπαιδευτικών (ποσοστό 21,6%), που διαθέτουν υψηλό "πολιτισμικό κεφάλαιο". Τέλος, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι και το 8,8 % των φοιτητών της Ιατρικής Σχολής Πατρών (11 άτομα) ανήκει σε εργατικές οικογένειες. Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος τους προέρχεται από το λιγότερο μειονεκτικό τμήμα των λιγότερο προνομιούχων κοινωνικά ομάδων, δηλαδή από τα ανώτερα εργατικά στρώματα. Με την επιφύλαξη ότι χρειάζονται επαληθεύσεις ως προς τα αίτια που ωθούν τους φοιτητές που προέρχονται από τις εργατικές οικογένειες στη συνέχιση των σπουδών τους σε σχολές υψηλού κύρους, θα ήταν δυνατόν να υποθέσουμε ότι, αν

⁴⁴ P. Bourdieu & J.-C. Passeron, *ό.π.*.

⁴⁵ P. Bourdieu, *Raisons Pratiques*.

⁴⁶ P. Bourdieu, "Le capital social, notes provisoires", *Actes de la Recherche*, vol. 31, no. 2 (1980). Bourdieu, *Raisons Pratiques*.

⁴⁷ N. Παναγιωτόπουλος, "Εισαγωγή", στο: P. Bourdieu & J.C. Passeron, *Οι κληρονόμοι*, μτφθ. Ν. Παναγιωτόπουλος, Μ. Βιδάλη, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996.

⁴⁸ Σύμφωνα με την ορολογία των Bourdieu & Passeron. Βλ. *ό.π.*

μελετούσαμε με μεγαλύτερη ακρίβεια τους λόγους που καθόρισαν αυτά τα πεπρωμένα – εξαιρέσεις, ίσως να βρίσκαμε ιδιαιτερότητες στο οικογενειακό τους περιβάλλον⁴⁹.

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των γονέων των πρωτοετών φοιτητών της Ιατρικής, του ακαδημαϊκού έτους 2006 – 2007, του Πανεπιστημίου Πατρών, αρκεί να επισημάνουμε ότι στο ποσοστό του 71,2% (89 φοιτητές), όπου τουλάχιστον ο ένας από τους γονείς διαθέτει ανώτερα μορφωτικά προσόντα, συμπεριλαμβάνονται και οι περιπτώσεις των φοιτητών που έχουν γονέα με διδακτορικό δίπλωμα (15 πατέρες και 8 μητέρες). Αντίθετα, μόνο τέσσερις φοιτητές (ποσοστό 3,2%) έχουν γονείς που διαθέτουν ως καλύτερο μορφωτικό προσόν το απολυτήριο του δημοτικού.

Είναι δεδομένο ότι ορισμένες από τις Πανεπιστημιακές σχολές, εντάσσονται στις επίλεκτες, και η Ιατρική εξακολουθεί να είναι μια από αυτές. Οι επίλεκτες σχολές παρουσιάζουν σταθερά υψηλή ζήτηση και στρατολογούν υποψηφίους με υψηλές επιδόσεις, οι οποίοι ενδεχομένως δεν λαμβάνουν υπόψη τους και τις ετυμηγορίες της αγοράς⁵⁰. Ωστόσο, είναι γνωστό το πρόβλημα του υπερπληθωρισμού και της άνισης χωροταξικής κατανομής των γιατρών στον ελλαδικό χώρο. Παρά ταύτα, η ζήτηση και οι βάσεις εισαγωγής στις Ιατρικές Σχολές παραμένουν στα ύψη και το γόητρο του επαγγέλματος αναλλοίωτο. Ίσως αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι υποψήφιοι έχουν αυξημένες επαγγελματικές και εισοδηματικές προσδοκίες μετά από τις πολυετείς και εξειδικευμένες σπουδές τους. Επίσης, μπορεί να μην υπάρχει και επαρκής πληροφόρηση για την ανεργία που τα τελευταία χρόνια πλήττει τον κλάδο, αφού οι γιατροί δεν συνήθιζαν μέχρι πρόσφατα να εγγράφονται στον ΟΑΕΔ και να δηλώνουν άνεργοι⁵¹. Τέλος, ίσως ο στόχος της επιτυχίας στην Ιατρική, σε μια ικανή ποσοστιαία αναλογία, συνδέεται με τη μεταβίβαση οικονομικών, πολιτιστικών και συμβολικών προνομίων, τα οποία με τη σειρά τους συνδέονται με παρόμοιες οικογενειακές και σχολικές παιδείες (γεινιάση, δηλαδή, συμφερόντων και συνάφεια έξεων), οι οποίες ευνοούν και τη συγγένεια των θεωρήσεων του κόσμου⁵².

Το ερώτημα, συνεπώς, που πρέπει να τεθεί είναι αν η πρόσβαση, αλλά και η επιτυχία στις επίλεκτες σχολές με τις περιορισμένες θέσεις, φαντάζει ως μια “δημοπρασία”, στην οποία πλειοδοτούν οι προερχόμενοι από συγκεκριμένα κοινωνικά στρώματα, και η οποία ενδυναμώνει την εσωτερική ιεράρχηση, διαφοροποίηση και διάκριση των σχολών⁵³. Η συζήτηση του θέματος ίσως πρέπει να ξαναρχίσει και θα μπορούσαν να διατυπωθούν κάποιες ερευνητικές προεκτάσεις όπως:

- Κατά πόσον οι προσδοκίες της οικογένειας και των καθηγητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συμβάλλουν στην επιλογή από την πλευρά του φοιτητή να επιλέξει την ιατρική ως αντικείμενο σπουδών του; Κι αυτό δεδομένου του γεγονότος ότι η εισαγωγή στις ιατρικές σχολές συνεπάγεται την ύπαρξη επιμέλειας από την πλευρά του μαθητή και την εξασφάλιση υψηλής βαθμολογίας στο Λύκειο.
- Κατά πόσον η επιλογή σπουδών από την πλευρά του υποψηφίου φοιτητή ιατρικής συνδέεται με τον ενστερνισμό, από την πλευρά του, κάποιων παραμέτρων του “θεσμικού habitus”, που αναφέρεται στο ιατρικό επάγγελμα; Κι αυτό, τόσο λόγω των ιδιαιτεροτήτων του συγκεκριμένου αντικειμένου σπουδών (εργαστηριακά μαθήματα ανατομίας, αρρώστιες, περιβάλλον νοσοκομείου), όσο και λόγω της εκλαϊκευσης των γνώσεων, που αναφέρονται στις απαιτήσεις για την άσκηση της Ιατρικής, μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τον κινηματογράφο.

⁴⁹ P. Bourdieu & J.-C. Passeron, *ό.π.*.

⁵⁰ Ε. Σιάνου – Κυργίου, *ό.π.*

⁵¹ Θ. Κατσανέβας, *ό.π.*

⁵² P. Bourdieu, *Μικρόκοσμοι. Τρεις μελέτες πεδίου*, μτφρ. Ν. Παναγιωτόπουλος, Μ. Δημητρακόπουλος, J.-P. Schaal, Γ. Τσούλας, εκδ. Δελφίνι, Αθήνα 1992.

⁵³ Ε. Σιάνου – Κυργίου, *ό.π.*

Gerasimos Koustourakis – Annie Asimaki

**ADMISSION OF THE STUDENTS TO THE MEDICAL SCHOOL
OF PATRAS UNIVERSITY: A SOCIOLOGICAL APPROACH**

Abstract

The aim of this study is to decode, analyze, and interpret the sociological factors related to the admission of the students to the medical school of Patras University (case study). The presented data reveal that most of the families, of the group of students, examined (125 first year students of the academic year 2006 – 2007) constitute par excellence a place of accumulation of different kinds of capital (social, economic, cultural – symbolic) as well as a place of its transmission from one generation to the next.